

Arkeologisk utredning etapp 2
Fastighet Västerås Ullvi 3:640
Irsta socken
Västerås kommun
Västmanlands län

Författare Niklas Jägstrand

Uppdragsgivare: Länsstyrelsen i Västmanlands län
Länsstyrelsens diarienummer: 431-6207-2024
Länsstyrelsens beslutsdatum: 2024-12-13
Uppdragsnr i KMR: 202500353
Företagare: Vattenfall

Fastighet: Västerås Ullvi 3:640
Berörda lämningar, KMR:

Typ av undersökning: Arkeologisk utredning etapp 2
Utförandetid, fältarbete: 01–03 mars 2025
Inmätningssystem: RTK-GPS
Koordinatsystem: SWEREF99 TM
Höjdssystem: RH 2000

Projektledare: Niklas Jägstrand
Rapportansvarig: Niklas Jägstrand
Fältpersonal: Elias Eliasson, Niklas Jägstrand
Fyndfotografering:
Planer och layout: Sverker Holmqvist

Fynd: Inga fynd tillvaratogs

ARKEOLOGIKONSULT

Karins väg 5, 194 61 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41
www.arkeologikonsult.se

Fastighetskartan (Topografi 10 och Fastighetsindelning): ©Lantmäteriet
Drönarbild: Spridningstillstånd Lantmäteriet, ärendenummer LM2025/045063.
Omslagsbild: Översikt över landskapet direkt väster om utredningsområdet. Foto taget med drönare från nordöst.

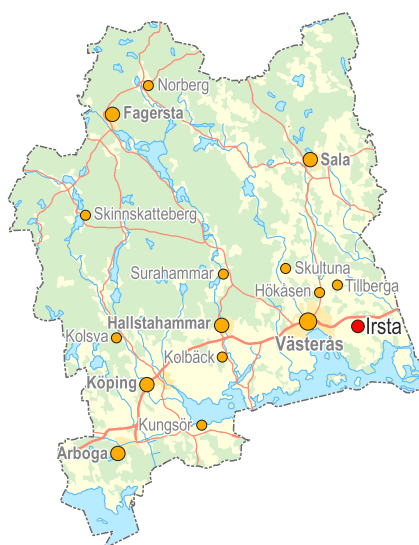
Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

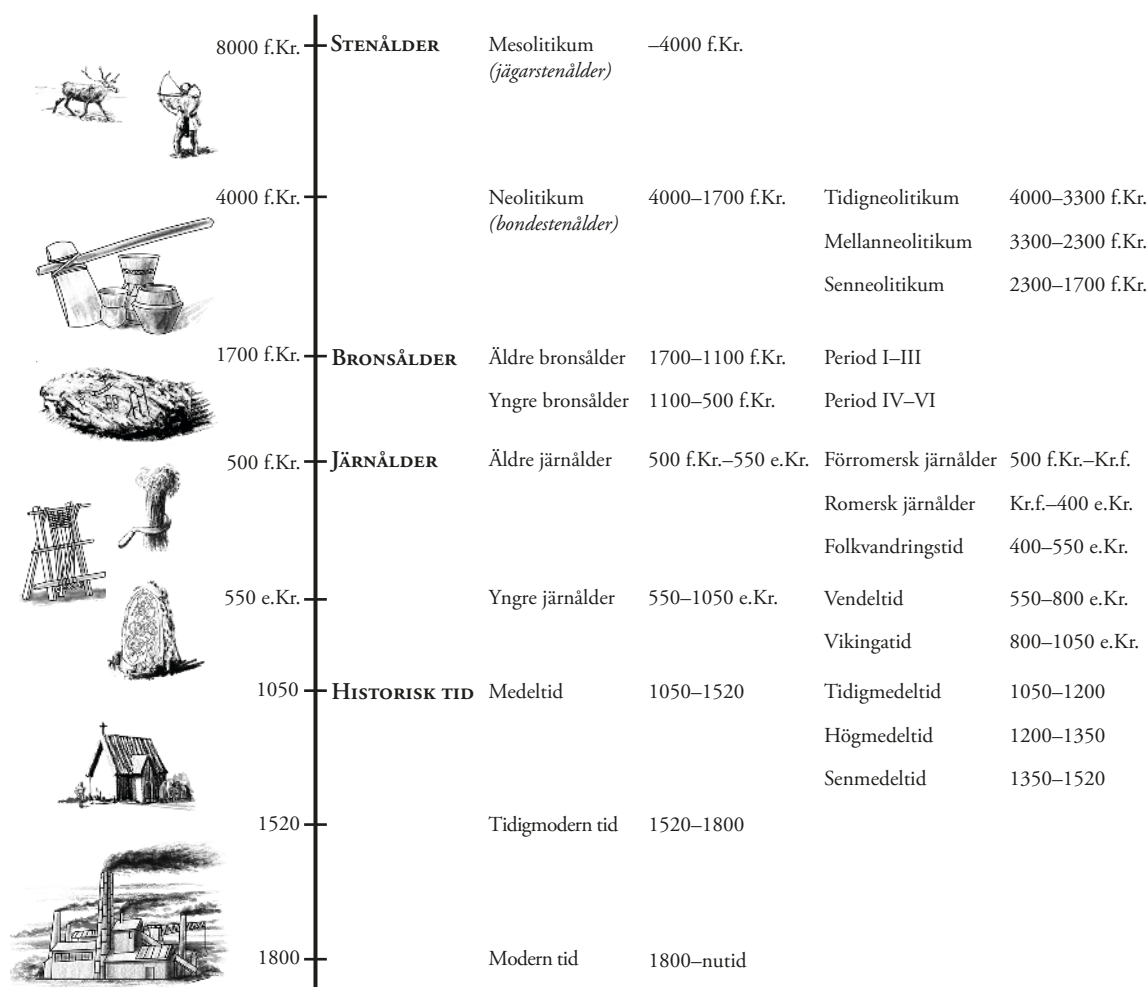
ARKEOLOGISK UTREDNING I IRSTA

Rapporter från Arkeologikonsult 2025:3803

Arkeologisk utredning etapp 2
Fastighet Västerås Ullvi 3:640
Irsta socken
Västerås kommun
Västmanlands län

Författare Niklas Jägstrand

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från Länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	7
TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ	8
Områdesbeskrivning och historisk bakgrund	8
Fornlämningsmiljö.....	11
Tidigare undersökningar	12
GENOMFÖRANDE	13
RESULTAT	14
SLUTSATS OCH VÄRDERING AV MÅLUPPFYLLELSE	15
REFERENSER	24
Litteratur	24
Digitala källor	24
Kartor	24
Äldre kartor	24
BILAGOR.....	25
Bilaga 1. Schakt	25

Figur 1. Platsen för den arkeologiska utredningen markerad på Terrängkartan, skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

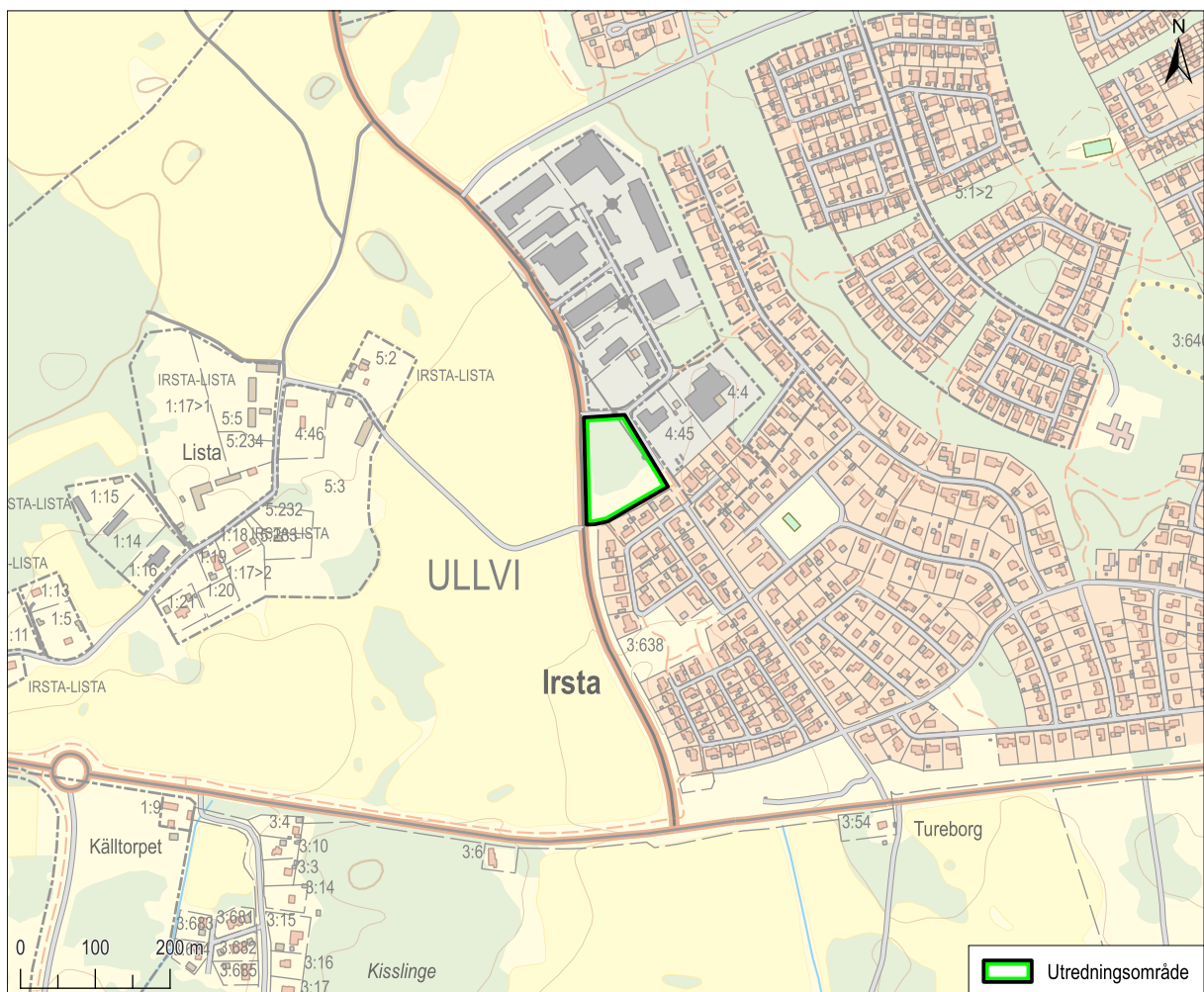
Arkeologikonsult har under hösten 2025 utfört en arkeologisk utredning etapp 2 inom fastigheten Västerås Ullvi 3:640, Västerås kommun. Utredningsområdet ingick i en tidigare arkeologisk utredning men undantogs då på grund av tät skog. Inget av

antikvariskt intresse framkom vid utredningen. Vid metalledetektering påträffades ett mynt från Gustav IV Adolfs regeringstid (1792–1809), spikar, hästkosömmar samt nutida metallföremål i matjorden. Samtliga fynd gallrades i fält.

INLEDNING

Arkeologikonsult har efter beslut av Länsstyrelsen i Västmanlands län (dnr 431-6207-2024) utfört en arkeologisk utredning etapp 2 inom fastigheten Västerås Ullvi 3:640, Västerås kommun (figur 2). Beställare var Vattenfall som planerar att bygga en ny

nätstation inom området. Syftet med utredningen var att ta reda på om fornlämningar skulle beröras av det planerade arbetsföretaget samt att preliminärt avgränsa eventuella nyupptäckta fornlämningar inom området.

Figur 2. Utredningsområdet mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:10 000.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Områdesbeskrivning och historisk bakgrund

Utredningsområdet var drygt 11 000 m² och beläget i Irsta strax öster om Västerås (figur 3). Höjden över havet var cirka 17–19 meter och jordarten utgjordes

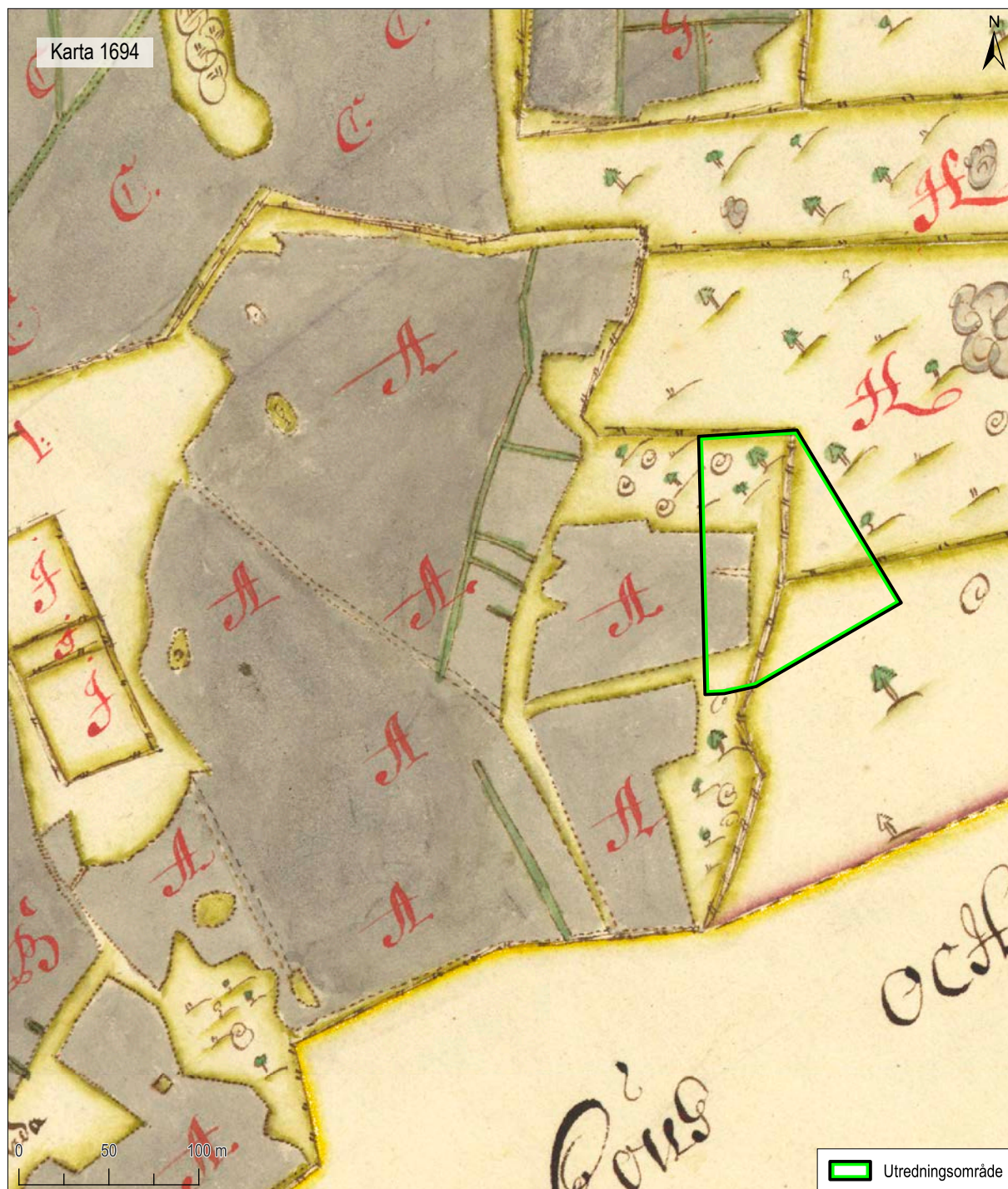
huvudsakligen av glacial lera. Terrängen bestod av flack, före detta åkermark bevuxen med träd och området var omgärdat av vägar och bebyggelse. De yttre delarna om området var vid utredningstillfället starkt påverkade av infrastruktur och moderna ingrepp.

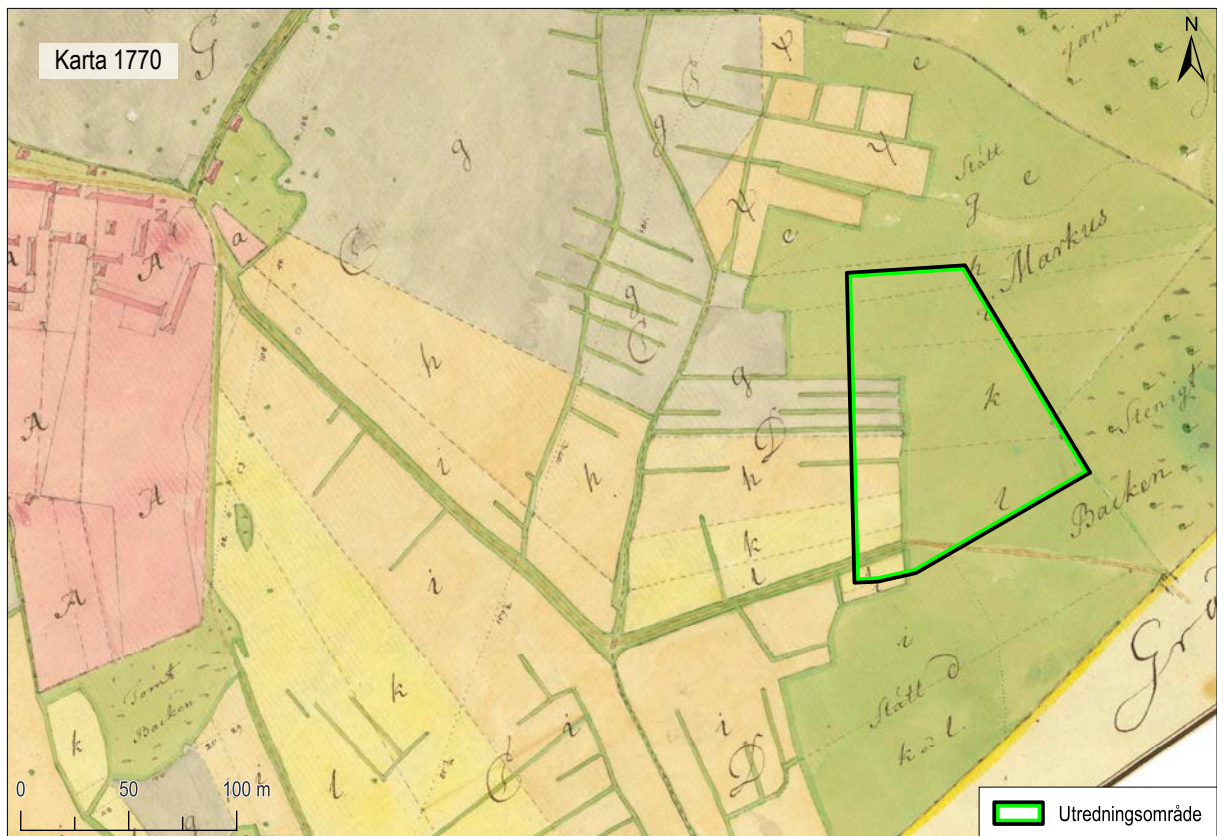
Figur 3. Översikt över utredningsområdet och det omkringliggande landskapet. Foto taget med drönare från sydöst.

Det aktuella området har historiskt legat inom Lista ägor. Lista by har belägg från 1399 då Joane i Lias-tom nämns (ISOF). Enligt det historiska kartmaterialet har området legat cirka 300 meter öster om byn, i utkanten av åkermarken. På en karta från 1694 består den östra delen av området av inhägnad stenig hagmark som 1770 benämns "Markus Backen", och

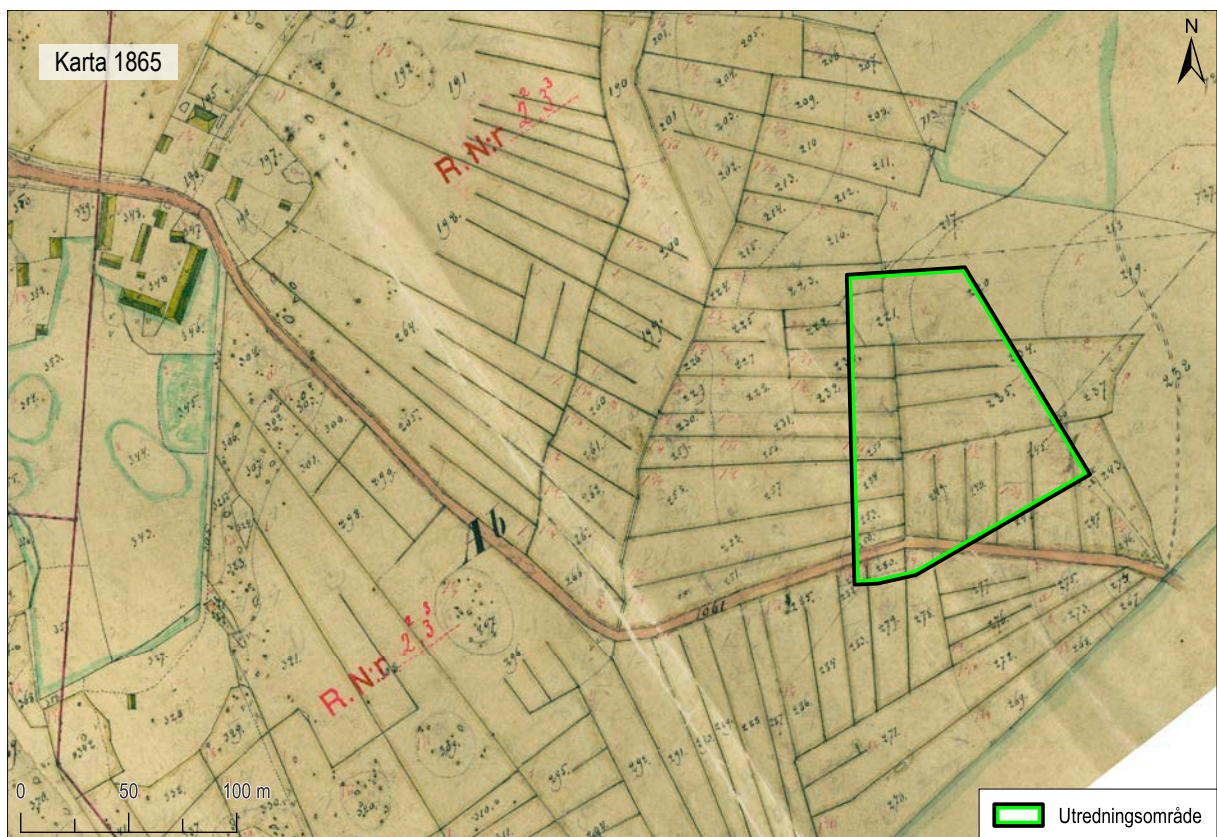
huvudsakligen består av sandmo bevuxen med en- och tallbuskar (figur 4, figur 5). 1865 är området till stor del uppodlat (figur 6). Enligt ortofoton har området bestått av åkermark fram till och med åtminstone 1975, före den nuvarande Tyrvägens tillkomst (ortofoto 1975).

Figur 4. Utredningsområdet mot bakgrund av en geometrisk avmätning från 1694, skala 1:3500.

Figur 5. Utredningsområdet mot bakgrund av en storskifteskarta från 1770, skala 1:3 500.

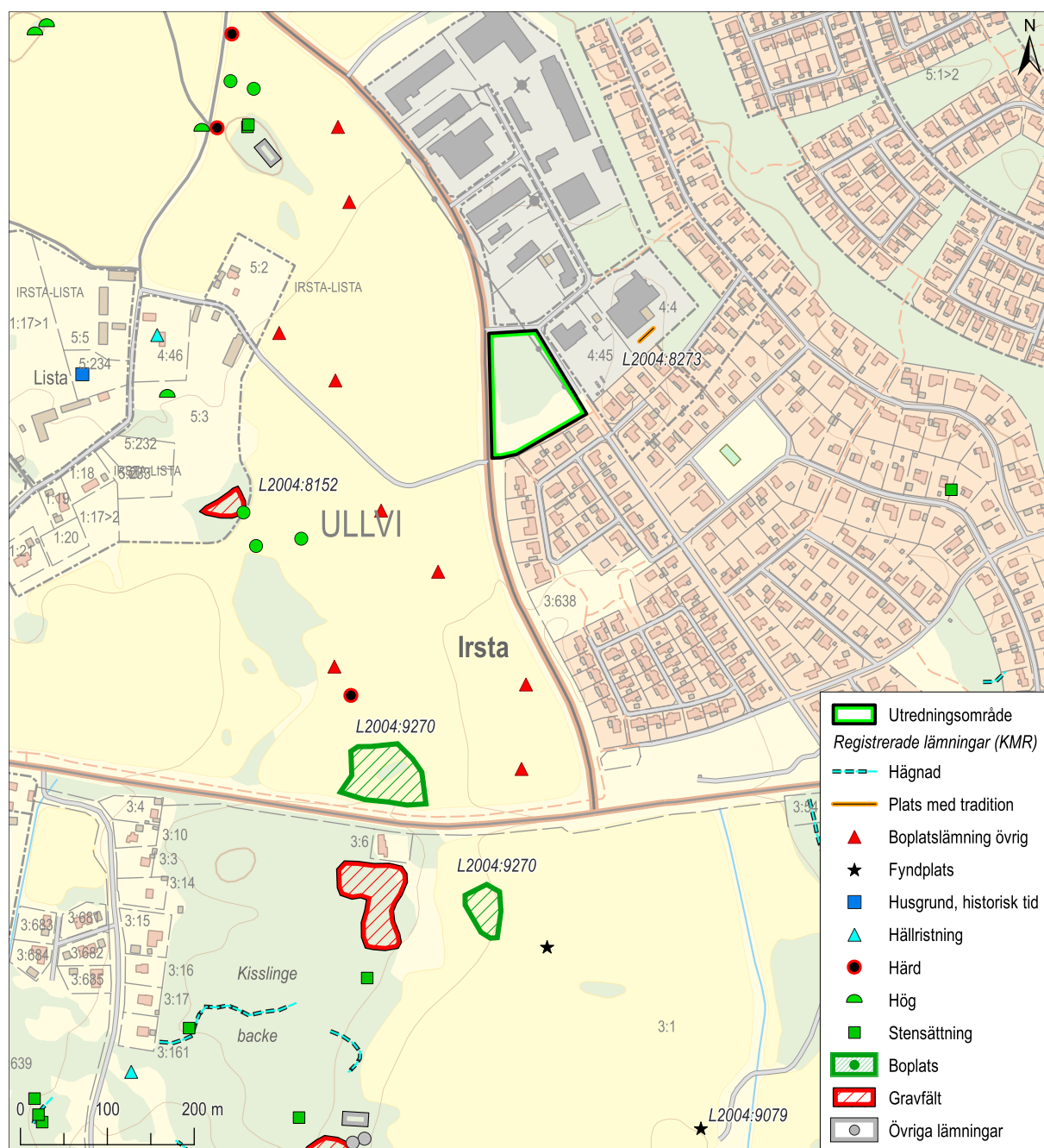

Figur 6. Utredningsområdet mot bakgrund av en karta över Laga skifte från 1865, skala 1:3 500.

Fornlämningsmiljö

Området kring Irsta är mycket rikt på fornlämningar (för en utförligare redogörelse hänvisas till den tidigare utredningen, Norr & Nyström 2008). De ovan mark synliga lämningarna i närområdet är lokaliserade till höjdryggar och impediment medan spridda boplatslämningar har påträffats i de omkringliggande åkermarkerna (figur 7). Ett lösfynd

av en stenysa (L2004:9079) och två hållristningar i form av skålgropsförekomster vittnar om aktiviteter redan under stenålder respektive bronsålder. Majoriteten av lämningarna utgörs dock av gravar, främst ensamliggande stensättningar, men även gravfält och högar (figur 8). I anslutning finns även ett flertal stensträngar. Merparten av lämningarna härrör sannolikt från äldre järnålder, medan högarna tillkommit under yngre järnålder.

Figur 7. Utredningsområdet med närliggande lämningar registrerade i Kulturmiljöregistret (KMR). Endast lämningar som nämns i texten har angivna lämningsnummer. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:7 500.

Intill gravfältet i Kisslinge backe har en boplat från äldre järnålder påträffats i åkermarken (L2004:9270), vilket vittnar om en permanent bosättning under denna tid. Detta indikeras även av ortnamn med ändelserna -sta och -by i området, vilka ofta kan härledas till järnåldern (Vikstrand 2013). Det närliggande Ullvi, vars namn är en sammansättning av den hedniske gudomen Ull och efterledet -vi som betyder helig plats, helgedom, indikerar även att en kultplats kan ha funnits i området (Norr & Nyström 2008, s. 14f).

Från historisk tid finns enstaka lägenhetsbebyggelser och husgrunder i området. Cirka 100 meter öster om utredningsområdet finns uppgifter om en kola-rekyrkogård (L2004:8273), men inget som tydde på en begravningsplats påträffades vid utredningsgrävning på platsen (KMR).

Tidigare undersökningar

Det aktuella området ingick i en tidigare arkeologisk utredning men undantogs från sökschaktning på grund av tät skog (Norr & Nyström 2008). Utredningen resulterade i flera tidigare okända boplatslämningar och även gravar av järnålderskaraktär, dock ej i omedelbar närhet till det aktuella utredningsområdet.

En smal remsa av utredningsområdets norra delar ingick även i en tidigare utredning inför förläggning av VA-ledning utmed väg 694 (Vinberg 2023). Inga schakt grävdes inom den aktuella ytan, men boplatslämningar påträffades på ömse sidor om ett impediment cirka 500 meter åt nordväst.

Ett flertal arkeologiska insatser har även utförts i närområdet. I Lista (Karlenby 2021) och Ullvi (Karlenby 2017), ett par hundra meter väster respektive sydväst om det aktuella utredningsområdet, har arkeologiska utredningar etapp 1 och 2 utförts. Inget av antikvariskt intresse påträffades.

Vid Kisslinge backe, cirka 500 meter sydväst om utredningsområdet, delundersöktes en boplat från äldre järnålder där bland annat lämningar efter ett hus framkom (Renck & Vinberg 1999).

Ytterligare 500 meter åt sydväst har flera arkeologiska undersökningar ägt rum inför anläggandet av Gäddeholmsvägen. Vid en förundersökning påträffades bland annat boplatslämningar varav två stolphål daterades till högmedeltid och högmedeltid/efterreformatorisk tid (Emanuelsson & Lihammer 2007). Vid en efterföljande kompletterande förundersökning påvisades ett flertal historiska lämningar av agrar karaktär (Gatti 2013).

Figur 8. En av stensättningarna på det närliggande gravfältet L2004:8152 i Lista. Stenar i kantkedjan är synliga till höger i bild. Foto från sydöst.

GENOMFÖRANDE

Utredningen genomfördes genom sökschaktning med grävmaskin (figur 9). Totalt grävdes 24 sökschakt med en area av cirka 400 m² vilket motsvarar 3,6 % av utredningsområdets totala yta. Delar av området var otillgängligt på grund av infrastruktur

och moderna ingrepp. Inom området fanns även ett slyupplag samt en BMX-bana vilka undantogs från schaktning (se figur 10). Matjorden i samtliga schakt metalledekterades i samband med schaktningen.

Figur 9. Pågående schaktning inom den sydligaste delen av området. Foto från sydväst.

RESULTAT

Inget av antikvariskt intresse framkom vid utredningen (figur 10). Vid metalledetekteringen påträffades ett mycket slitet mynt från Gustav IV Adolfs regeringstid (1792–1809) i matjorden i schakt 15

(figur 11). I övrigt framkom endast spikar, enstaka hästkosömmar och moderna metallföremål i matjorden. Samtliga fynd gallrades i fält.

Figur 10. Översikt över utredningens resultat. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:750.

Figur 11. Det mycket slitna myntet från Gustav IV Adolfs regeringstid.

SLUTSATS OCH VÄRDERING AV MÅLUPPFYLLELSE

Utredningen har genomförts enligt undersökningsplanen. Inget av antikvariskt intresse framkom inom området.

REFERENSER

Litteratur

EMANUELSSON, M. & LIHAMMER, A. 2007. *Gäddeholmsprojektet - Hagbyholm: förundersökning för Gäddeholmsvägen, norra delen: arkeologisk förundersökning: RAÄ 441, 442 och 443: Hagbyholm 1:1, 1:2, Älby 5:1: Irsta socken, Västmanland*. Rapport 2006:68. Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen, Västerås.

GATTI, C. 2013. *Gäddeholmsprojektet - Hagbyholm : historiska lämningar längs Gäddeholmsvägen : arkeologisk förundersökning : fornlämning Irsta 442, 446 och 448, Hagbyholm 1:1, Irsta socken, Västerås kommun, Västmanland*. Rapport 2013:4. Stiftelsen Kulturmiljövård, Västerås.

KARLENBY, L. 2017. *Ullvi i Irsta : fastigheten Ullvi 3:639, Irsta socken, Västerås kommun, Västmanland*. Rapport 2017:34. Arkeologgruppen, Örebro.

KARLENBY, L. 2021. *Arkeologisk utredning i Lista : Fastighet Irsta-Lista 5:3, Irsta socken, Västerås kommun, Västmanland*. Rapport 2021:26. Arkeologgruppen, Örebro.

NORR, S. & NYSTRÖM, M. 2008. *Irsta: två planområden i äldre järnåldersmiljö: Irsta socken, Västerås kommun, Västmanland; särskild arkeologisk utredning*. Rapporter från Arkeologikonsult 2008:2080–81. Arkeologikonsult, Upplands Väsby.

RENCK, A. M. & VINBERG, A. 1999. *Ett gårdsläge från äldre järnålder vid Irsta-Lista : Arkeologisk undersökning: Västmanland, Irsta socken, Ullvi 3:1, RAÄ 399*. Rapport 1999:11. Riksantikvarieämbetet, Hägersten.

VIKSTRAND, P. 2013. *Järnålderns bebyggelsenamn. Om bebyggelsenamnens uppkomst och ålder i Mälarskåpet*. Institutet för språk och folkminnen, Uppsala.

VINBERG, A. 2023. *Boplatslämningar och kultur-lager längs väg 694. Ny VA-ledning till Avfart Irsta. Arkeologisk utredning. Ullvi 3:640, Brunnby 2:1 och Badelunda-Tibble 3:15. Irsta och Västerås-Badelunda socknar, Västerås kommun, Västmanlands län, Västmanland*. Rapport 2023:43. Stiftelsen Kulturmiljövård.

Digitala källor

ISOF, Ortnamnsregistret
Institutet för språk och folkminnen
<https://ortnamnsregistret.isof.se/place-names>

Kulturmiljöregistret (KMR)
Riksantikvarieämbetets söktjänst (Fornsök) med alla kända registrerade fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i Sverige
<https://app.raa.se/open/fornsok/>

Sveriges geologiska undersökning (SGU)
Jordartskartan
<https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-jordarter-25-100.html>

Kartor

Lantmäteriets visningstjänst
Historiska ortofoton
Ortofoto 1975

Äldre kartor

Lantmäterimyndigheternas arkiv
Västerås Irsta-lista 1:2 m.fl., Laga skifte, ägoutbyte 1865
Västerås kommun, Västmanlands län
Aktbeteckning: 19-irs-89

Lantmäteristyrelsens arkiv
Lista nr 1-3, Geometrisk avmätning 1694
Irsta socken, Västmanlands län
Aktbeteckning: T22-22:1
Lantmätare: Johan Carlsten

Lista nr 1-3, Storskifte 1770
Irsta socken, Västmanlands län
Aktbeteckning: T22-22:2
Lantmätare: Per Billschier

BILAGA 1. SCHAKT

Schakt-nr	Typ	Storlek (m)	Area (m²)	Djup (m)	Beskrivning	Kontext	Lämnings-nr (KMR)
1	Schakt utan indikation	14 x 1,8	19	0,35	0,2 m tjock matjord. Beige siltig undergrund med inslag av rötter. Dike i schaktets norra kant som går i SV-NÖ riktning.		
2	Schakt utan indikation	13 x 1,4	19	0,45	0,3 m tjock matjord. Beige siltig/sandig undergrund med inslag av rötter. Järnspek/järnskrot påträffades i matjorden.		
3	Schakt utan indikation	20 x 1,3	31	0,45	0,3 m tjock matjord. Järnskrot och modern spik påträffades i matjorden. Beigebrun siltig undergrund.		
4	Schakt utan indikation	8,3 x 1,4	11	0,3	0,15 m djup matjord. Beigebrun siltig/lerig undergrund.		
5	Schakt utan indikation	7,5 x 1,7	13	0,5	0,3 m djup matjord. Gråbrun fet/siltig/leraktig undergrund.		
6	Schakt utan indikation	15,5 x 1,6	26	0,5	0,25 m djup matjord. Järnskrot förekom i matjorden. Grå siltig/lerig undergrund med inslag av beige/ljus sand i sydliga kanten.		
7	Schakt utan indikation	8,5 x 1,4	12	0,4	0,2 m djup matjord. Gråbrun lerig undergrund med en ljus sandlins i norra änden av schaktet.		
8	Schakt utan indikation	13 x 1,7	20	0,5	0,2 m djup matjord. Gråbrun lerig undergrund.		
9	Schakt utan indikation	9,2 x 1,7	16	0,35	0,15 m djup matjord. Beige sand-siltig undergrund.		
10	Schakt utan indikation	10,5 x 1,6	17	0,4	0,2 m djup matjord. Järnskrot påträffades i matjorden. Beige sand-siltig undergrund.		
11	Schakt utan indikation	12,3 x 1,6	21	0,4	0,2 m djup matjord. Beigebrun sandsiltig undergrund.		
12	Schakt utan indikation	16,5 x 1,8	28	0,5	0,25 m djup matjord. Ljus/beige siltig undergrund. Järnskrot och tegel påträffades i matjorden.		
13	Schakt utan indikation	4,7, x 1,5	8	0,4	0,2 m djup matjord. Beigebrun sand-siltig undergrund med inslag av något fetare grå lersiltiga partier.		
14	Schakt utan indikation	12,5 x 1,7	20	0,5	0,2-0,25 m tjock matjord. Gråbrun lerig undergrund med fläckvisa brunsandiga partier. Järnskrot påträffades i matjorden.		
15	Schakt utan indikation	4,5 x 1,8	8	0,45	0,20-0,25 m tjock matjord. Gråbrun sand-siltig undergrund. Ett mynt påträffades i matjorden i östra änden av schaktet.		
16	Schakt utan indikation	4,8 x 1,8	8	0,35	0,20 m tjock matjord. Ljus/beige sandsiltig undergrund med mindre mörkbrunare inslag.		
17	Schakt utan indikation	8,4 x 1,8	15	0,45	0,3 m tjock matjord. Beigebrun lerig undergrund med fläckvisa partier av ljus nästan ren silt. Järnskrot i matjorden.		
18	Schakt utan indikation	8,5 x 1,8	15	0,45	0,3 m tjock matjord. Beigebrun lersiltig undergrund.		
19	Schakt utan indikation	4,3 x 2,6	11	0,4	0,2 m tjock matjord. Blekbeige siltig undergrund.		
20	Schakt utan indikation	9,3 x 2,7	15	0,45	0,30 m tjock matjord. Beigebrun lerig undergrund. Moderna skruvar påträffades i matjorden.		
21	Schakt utan indikation	10,5 x 1,6	19	0,6	0,4 m tjock matjord. Brun/beige lerig undergrund.		
22	Schakt utan indikation	8 x 1,8	13	0,6	0,25-0,35 m tjock matjord. Schaktet är något grundare i öst (0,45m). Beige sandsiltig undergrund med varvade inslag av mörkbrun leriga partier i västra felen av schaktet. Järnskrot förekom i matjorden.		
23	Schakt utan indikation	12 x 1,6	21	0,4	0,2 m tjock matjord. Beige undergrund av silt med mindre inslag av sand. Mycket rötter i hela schaktet.		
24	Schakt utan indikation	8,7 x 1,6	14	0,4	0,3 m tjock matjord. Beige sandsiltig undergrund. Rikligt med rötter i hela schaktet.		

Rapporter från Arkeologikonsult 2025:3803